

КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ

Тожиев Бекзод Комилович,

Банк молия академияси магистранти

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 11.09.2023 йилдаги ПФ-158 сонли “Ўзбекистон-2030” стратегияси тўғрисидаги фармони жорий этилган ва бу Янги Ўзбекистонни барпо этиш йўлида амалга оширилаётган ислохотларни халқимиз тўлиқ қўллаб-қувватлаганидан далолат бермоқда.

Кэнг жамоатчилик муҳокамаси натижасида «Харакатлар стратегиясидан — Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган еттита устувор йўналиш ва 100 та мақсаддан иборат 2022—2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида ҳам маҳаллаларнинг “ўсиш нуқталари” ва уларда истиқомат қилиб келаётган аҳолининг тадбиркорлик фаолиятидаги ихтисослашувидан келиб чиқиб, давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимини кучайтириш ва тадбиркорликни ривожлантириш, аҳоли бандлигини таъминлаш ҳамда камбағалликни қисқартириш масалалари бўйича туман ва шаҳар ҳокимининг ёрдамчиси институтининг самарали фаолиятини йўлга қўйишга алоҳида аҳамият берилган. Айнан ушбу стратегиянинг 29-мақсадида: Тадбиркорлик фаолиятини ташкил қилиш ва доимий даромад манбаларини шакллантириш учун шароитлар, имкониятлар яратиш, хусусий секторларнинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини 80 фоизга ва экспортдаги улушини 60 фоизга етказиш. Ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан “Очиқ мулоқоти”ни ўтказиш режалаштирилган.

Оилавий тадбиркорлик-бу оиланинг ўз ресурсларини, билим, тажриба ва кўникмаларини бирлаштириб, биргаликда бизнес фаолиятини олиб бориш

жараёни ҳисобланади. Бундай тадбиркорлик шакли кўплаб афзалликларга эга бўлиб, оила аъзолари ўртасида ишонч, ҳамкорлик ва бир-бирини қўллаб-қувватлашни кучайтиради. Тижорат банкларида оилавий тадбиркорлик тушунчаси қуйидаги жиҳатларни ўз ичига олади:

1. Бизнеснинг тузилиши: Оилавий тадбиркорлик кўпинча кичик ва ўрта бизнес шаклида бўлади. Оила аъзолари биргаликда ишлашади, бу эса қарор қабул қилиш жараёнини тезлаштириши мумкин.

2. Молия бошқаруви: Тижорат банклари оилавий тадбиркорликка молиявий хизматлар, масалан, кредитлар, ҳисоб рақамлари ва инвестиция имкониятлари таклиф этиши мумкин. Банклар оилаларнинг молиявий ҳолатини баҳолашда уларнинг тажрибасини ва бизнес режасини ҳисобга олишади.

3. Рискларни бошқариш: Оилавий тадбиркорликда рискларни бошқариш муҳим аҳамиятга эга. Тижорат банклари рискларни баҳолаш ва минималлаштириш учун турли хил маслаҳатлар ва воситалар тақдим этиши мумкин.

4. Юқори даражадаги ишонч: Оилавий тадбиркорликда иштирок этаётган шахслар ўртасида ишонч ва ҳамкорлик муҳимдир. Бу банкларнинг қарз бериш қарорларига таъсир қилиши мумкин.

5. Ижтимоий масъулият: кўплаб оилавий тадбиркорликлар жамиятга фойда келтириш мақсадида ишлайди, бу эса ижтимоий масъулиятни оширади ва тижорат банклари учун ҳам ижобий имиж яратади.

Оилавий тадбиркорлик тижорат банкларига янги миқдорларни жалб қилиш, иқтисодиётнинг ривожланишига ҳисса қўшиш ва иш ўринларини яратишда муҳим рол ўйнайди.

Ўзбекистон Республикасида оилавий тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган бир қанча Президент қарорлари ва вазирлар маҳкамасининг фармонлари қабул қилинган. Тижорат банклари томонидан

Президентнинг 2018-йил 8-июндаги “Ҳар бир оила-тадбиркор” дастуруни амалга ошириш тўғрисидаги ПҚ-3777 сонли Қарори, 2019-йил 7-мартдаги “Худудларда аҳолини тадбиркорликка кэнг жалб қилиш ва оилавий тадбиркорликни ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4231 сонли қарори, 2021-йил 27-мартдаги “Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасида амалга ошириладиган қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5041 сонли қарори, жорий йилнинг 2-апрелдаги “Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурлари доирасида аҳолининг бизнес ташаббусларини молиялаштиришни такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-149 сонли қарори ва Вазирлар Маҳкамасининг 2022-йил 8-июлдаги 373-сонли “Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш дастурларининг ягона электрон платформаси яъни oilakredit.uz орқали кредитлар ажратиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги қарорлари доирасида имтиёзли кредитлар аҳолига ажратиб келинмоқда. Ушбу ҳужжатлар оилавий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, иқтисодий фаоллигини ошириш, янги иш ўринларини яратиш ва тадбиркорлар учун қулай бўлган имкониятлар, шарт-шароитлар, ишбилармонлик муҳитини яратишга йўналтирилган.

Ўзбекистонда тадбиркорлик жамиятининг ижтимоий-иқтисодий муносабатлари мужассамлашган, яққол намоён бўладиган ҳамда тез ривожланиб бораётган ва ҳаракатчан соҳасига айланиб бормоқда. Мамлакатда бозор муносабатларининг шаклланиши ва иқтисодий тараққиётида унинг ўрни ва роли тобора сезиларли тус олиб бормоқда. Шундай натижалардан бири “тадбиркорлик” тушунчасининг шаклланиши ва мазмун-моҳиятининг аниқланиб, бойитилиб бориши ҳисобланади. Р.Кантилон тадбиркорни рискларни ўз зиммасига олувчи шахс сифатида кўради. Оилавий тадбиркорликда ҳам бу рисклар кўпинча оиланинг

молиявий ресурслари ва таъсир доирасига боғлиқ бўлади. Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг тадбиркорлик расман тан олинди ва унинг ривожланиши учун зарур шарт-шароитлар, имкониятлар яратилди. Бунинг натижасида тадбиркорлик фаолияти ҳам, уни илмий-тадқиқот қилиш ҳам, ўқитиш ҳам жиддий жонланиб кетди. Бундай ўзгаришлар тадбиркорликни кэнг миқёсда илмий амалий ўзлаштириш, ўқитиш, тарғибот қилиш заруриятини пайдо қилди. Натижада республикадаги кўплаб олий ўқув юртлари ва коллежларида тадбиркорлик асосларини ўқитиш йўлга қўйилди.

Муаммоли кредитларни бошқариш соҳасидаги хорижий тадқиқотларнинг таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, самарадорлик бўйича энг маъқул стратегия - қийинчиликларни бошдан кечираётган қарз олувчининг молиявий тикланишига қаратилган муаммоли кредитни бошқариш стратегияси бўлиб, у мижоз билан стратегик шериклик доирасида амалга оширилади. Муаммоли кредит қарзининг услубий нуқтаи назаридан келиб чиқиб, кредит бўйича "муаммо" тушунчасининг мазмунига қараб, кўрсаткичларни тизимлаштириш муҳим аҳамиятга эга. Назарияда ва амалиётда қўлланиладиган "муаммо" тушунчасининг турли талқинлари кредитни қайтариш манбаалари (бирламчи ва иккиламчи) ва кредит рискларини баҳолаш параметрлари (реал ва эҳтимолий)га қараб муаммоли кредитларни тизимлаштириш имконини беради. Тижорат банкларидаги муаммоли кредитлар бўйича таклиф этилаётган кўрсаткичлар қуйидаги жадвалда кўрсатилган.

Тижорат банклари амалиётида оилавий тадбиркорликни йўлга қўйиш учун кредит олган юридик шахс томонидан маҳсулот ва хизматларни сотишдан олинган даромадлар ва жисмоний шахснинг даромадлари кредитнинг қайтарилишини таъминлашнинг бирламчи манбаалари бўлиб ҳисобланади.

Аҳолини оилавий тадбиркорлик фаолиятига кэнг жалб қилиш, хунармандчилик, касаначилик, чорвачилик ва тадбиркорлик фаолиятининг бошқа соҳаларида бандлигини таъминлаш орқали уларнинг қўшимча ва барқарор даромад манбалари шаклланишига шарт-шароитлар яратиш борасида “Худудларда аҳолини тадбиркорликка кэнг жалб қилиш ва оилавий тадбиркорликни ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги қарорлари билан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил

13-августдаги “Хусусий мулкни ҳимоя қилиш ва мулкдорлар ҳуқуқларининг кафолатларини кучайтириш, тадбиркорлик ташаббусларини қўллаб-қувватлаш борасидаги ишларни ташкил қилиш тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар, шунингдек, тадбиркорлик субъектларининг молиявий ресурслар ва ишлаб чиқариш инфратузилмасидан фойдаланиш имкониятларини кэнгайтириш тўғрисида”ги ПФ–5780-сон Фармонида белгиланган вазифаларни изчил амалга ошириш ҳамда кичик бизнес, оилавий тадбиркорликни ривожлантириш, аҳоли бандлигини таъминлаш, хотин-қизлар ва ёшлар ташаббусларини қўллаб-қувватлашга қаратилган бир қатор вазифалар амалга оширилган бўлиб, натижада кичик бизнес ва оилавий тадбиркорлик фаолияти миллий иқтисодиётда ўз ўрнига эга бўлиб бормоқда.